

Róma, szellemváros

Az utóbbi esztendőök egyik legizgalmasabb esszéjét adta közre *Lengyel Balázs* az *Orpheus* nyári-őszi összevont számában. *A Két Róma. Emlékezés, 1948-1993* ha úgy tetszik: útinapló, melyben mégis a visszatekintésé a vezérszólam. Valójában párhuzamos feljegyzések sora, ideje egyszerre múlt és jelen, ám mindkettőt átszínezi a másik: a múltat a pillanat megannyi tarka tükörvillanása, a jelent pedig a tovatűnt idő távolodó szellemalakjainak emléke.

Mert a mai, kissé fanyalogva vállalt utazás csak háttére, keretjáték, eleven, mégis szinte fölösleges kulissza, mely előtt a sajnos már testi mivoltukban nem élő – félig-meddig mégis kortárs – klasszikusok mozognak. *Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János, Ottlik Géza, Weöres Sándor, Kerényi Károly és Toldalagi Pál. És Balázs Béla, Klaniczay Tibor, a zeneszerző Veres Sándor, a festő Hantai Simon. És az élők, a szemtanúk közül: Károlyi Amy, Takáts Gyula.* Lengyel Balázs ott volt köztük, velük, 1948-ban a Római Magyar Akadémián, s együtt érzékelték az Örök Város fény-árnyék játékait, meg a nélkülözött Magyarországra egyre jobban ráboruló sötétséget. Hírek jöttek hazulról, borzongató és kétkedéssel fogadott hír-töredékek, melyeknek valódiságát hamarosan mindannyiuknak meg kellett tapasztalniuk.

Addig azonban Rómában csetlettek-botlottak – „Kisvárosszerű ez az akkori Róma”, ahogy a szerző megjegyzi –, ott téblábolnak bölcselkedve és civódva, csodálkozva és fintorogva, verseket írva és álmokat szöve, ahogyan azt íróemberek tenni szokták. Egy-máshoz való gyermeki ragaszkodásuk, szerelmük és barátságuk, olykor egymással való torzsalkodásuk és értetlenségük krónikáját írja meg Lengyel Balázs. Szellemidézése titkokat feltáró, hangja egyszerre meghitt és elegáns. A gyarlóságot sejteti, a nagyszerűség előtt fejet hajt. A felidézett alakok álomi félhomályban mozognak, de arcukra, tekintetükre olykor egy-egy fénysugár világít, kinagyítva az utókor számára megőrizni valót és homályban hagyva a szereplők alkalmi esendőséglét.

A szerző, bár jelen volt a megidézett pillanatokban, s nemcsak átélője, formálója is a történetnek, mégsem tornássza föl magát – gyanútlanabb íróársai szokása szerint – főszereplővé. Elmondja, amire emlékszik, beismerve olykor az emlékezet rövidzárlatát, pontosságra törekedve és szererettel, néha – kesernyés fintorral, legtöbbször mégis a páratlan írói teljesítményt megillető alázattal és tanácstalansággal: „Miként jut hozzá, hogy valaki, mint Weöres Sanyika, akit hiába rángatok ki, Amy kérésére erőszakkal a cataniai ivóból, lényege szerint nem az, akit vállon fogva viszek magammal, hanem aki, már akkor is sejtettem, zseni, egy korszak legnagyobb költője... Hogyan jön az össze, hogy valaki váratlan jókedvében felhevülten egyre csak bort kíván ('Balázskám, még egy pohárral!'), s mellette, előtte vagy utána olyasmire képes, amire senki soha, ami írva le-szen, míg csak él a magyar nyelv... S ki is valójában az az asszony, az egykori feleségem, aki képes arra a csodára, hogy szava idővel múlhatatlanul felszólítássá legyen: 'Meg kell tanulni itt a fák / kimondhatatlan tetteit', aztán írói magatartás lesz két sorából: 'Ne mondd soha a mondhatatlant – mondd a nehezen mondhatót', de idővel mégis létre tudja hozni, át tudja adni a legnehezebb kimondhatatlant is... Mit tudnak ők ketten-hárman (hisz Pilinszky szitén ott volt velünk), ami megmaradni látszik a mi kis öröklétünkben? Mit tudnak ők, mit költő barátaink jobbjai, akik olyanok, mint mi, étel-ital, esetleg az ágy örömeivel telten, vágyaktól és fájdalomtól vagy kicsinyességektől mozgatva, mégis elérnek egy másik emberi minőség határmezsgyéjére, olykor messze túl is jutnak rajta. Mi teszi azt, hogy bennük a szó fennmaradó vers lesz, nem csak egyszerű szócsengés, s idővel ismétlődik idegenek nyomán újra és újra, s mint cseppre csepp, felnő, megkövül, mint a sztalagnitok.”

Lengyel Balázs: Két Róma. Emlékezés, 1948-1993. Orpheus, 1994.

SZEPESI ATTILA